

patrně dlouhá a složitá. Nekomunistické politické strany jsou zatím jen stranami sekretariátů, nicméně vydávají noviny a poskytují určitou organizační základnu. Soustava ostatních společenských organizací, která byla ještě do Nového roku direktivně řízena zvnitřku aktivem komunistů, začíná hledat vlastní politickou základnu a vliv. Staré formy našeho, vlastně donedávna nepolitického života, jsou však značně zdiskreditovány starými metodami a zkompromitovány starými lidmi. Je potřeba hledat způsoby nové.

Teprve důkladná a všestranná bilance nám poví, kde jsme a jak si vůbec stojíme, komunisté i nekomunisté. Otevřená a kvalifikovaná diskuse se již rozvíjí.

Produktivní hledání pravdy o našich společných věcech vyústí v hledání společného národního a státního programu, který chce být nově formulován, už ne jako dogma, ale jako východisko, bezpochyby na základech humanitních ideálů socialismu.

Staré revoluční heslo **Kdo nejde s námi, jde proti nám**, které vyjadřovalo uzavřený politický systém, už není aktuální. Aktuální je systém otevřený, v němž nikdo nebude z účasti na společných věcech vylučován, ale všichni se budou moci podle svého přesvědčení a svědomí angažovat. Společný, celonárodní a celostátní ideál socialismu nesmí už nikdy být výlučně ztotožněn s jednou stranou, s jednou skupinou ve straně, a dokonce s jedinou osobou. Tak jako je v měřítku světovém ideál socialismu nadnárodní, internacionální, a degeneruje, jestliže se promění v nositele velmocenského nacionalismu nebo lokálního šovinismu, je ideál socialismu v měřítku jedné země ideálem nadskupinovým a nesmí být monopolizován. V případě, že je monopolizován, zůstane jen ideálem a zastírá neideální praxi. Ideál, lépe řečeno cíl socialismu stojí nad a ještě lépe řečeno před frakcemi ve straně i před všemi nezávislými občany jako úkol, k němuž je třeba se vztahovat, který si však nikdo nesmí osobovat. Přičemž je zcela v řádu věci, že demokracie jakožto většinový systém umožní významnějším složkám významnější, ba dokonce vedoucí úlohu. Vedoucí úloha však spočívá v autoritě, nikoli v diktátu.

Na takovém základě se obnoví neformální instituce veřejného mínění. Jejím jediným korektivem bude věcný argument a praxe. Její podmínkou neomezená publicita.

V takové atmosféře a takovou cestou dojde pak ke konsolidaci opozičních sil, které se budou moci později samy vnitřně diferencovat. Obohatí naši společnost. NEgativistický pojem NEstraník, NEkomunista najde své aktivní vyjádření, své pozitivní jméno, svůj konkrétní program a vstoupí do politického života.

Diktatura splnila svoji úlohu. Vznikla beztrždní společnost. Beztrždní společnost stojí před novými úkoly, které nemůže řešit starými metodami. Úkoly jsou tak náročné, že vyžadují aktivitu všech. Aktivita

všech je podmíněna demokracií, tedy diskusí, která není potřebou jenom jedné strany, ale potřebou obou našich národů; proto také nemůže být výsadou jenom jedné strany.

Alternativa je tedy prostá: Diktatura, nebo demokracie.

LL č. 3, 14. března 1968

Jan Skácel Starosti se státníkem

Všichni jsme věděli, že má nějaké starosti se státníkem. Bylo to téměř veřejně tajemství, ale nikdo neznal přesně, jakého druhu ty starosti jsou, ostýchali jsme se zeptat nahlas a bylo nám ho hrozně líto. Zdálo se nám, že ho ty starosti navštívily nespravedlivě brzo; všichni jsme už měli za sebou nějaká ta trápení se státníky, ale byli jsme dospělí, alespoň podle křesťanského listu jsme byli dospělí, a on je dítě.

Se státníky bývají většinou jaké starosti, a když nás někdy zbaví starostí s jedním státníkem jiný státník, pak nás obyčejně čekají zase starosti s tím druhým státníkem. Tak už tomu na světě bývá a můj tatínek pamatuje ještě císaře Františka Josefa prvního.

Chlapec chodil celý nespůj, protože mu v hlavě vězel státník. Dříve se o státníky příliš nezajímal, ale teď ano a jednou se mě zeptal, kolik takový státník vlastně stojí. Nerozuměl jsem té otázce, přišla příliš z čista jasna, a tak jsem opáčil:

„Koho?“

Mávl odmitavě rukou a řekl, že ne koho, ale kolik. Moc potřeboval vědět, kolik stojí takový státník.

Snažil jsem se mu vysvětlit, že ta otázka je pro mne pekle těžká, že bych snad dokázal říci, zač nějaký státník stojí, nebo za čím stojí, dokonce bych dokázal i vypátrat, kdo stojí za ním; kolik stojí, to bych si netroufal odhadnout.

Chlapec pochopil, že starosti jsou proto starosti, že vám od nich nikdo nepomůže, a prohlásil:

„Půjdu se na te zeptat do papírnictví.“

Polekali jsme se.

Polekali jsme se a šli jsme z povědali za ním.

„Možná, se „zpozvzdálí“ píše dohromady, ale v tomto případě si myslím, že by písmenko zet mělo být samostatné.“

Šli jsme tak, aby nás neviděl, a čekali jsme za rohem.

Vyšel z krámu a na čele měl vrásku. Doma řekl: „Už vím, kolik stojí, ale zrovna nemají žádné na skladě. Mám strach, že ty starosti budou trvat ještě moc dlouho.“

Pořád jsme nevěděli jaké.

Chlapcovy starosti budily v nás úctu a chodili jsme kolem chlapce po špičkách. Za jeho zády jsme si šeptem sdělovali: „Má, chudáček, něco se státníkem. Někaké starosti.“

Kdosi z nás posbíral v sobě sdostatek odvahy a otázal se přímo:

„Poslouchej, co vlastně s tím státníkem máš a proč to tajíš?“

Začervenal se dokrve a uraženě se bránil: „Já nic netajím. Celá škola ví, co mám se státníkem.“

Tak jsme do té školy šli. Samozřejmě, on to nebyl. Státníka rozhoupal na hřebíku jiný kluk, ale že už končila přestávka a začínalo vyučování, snažil se, protože má dobré srdce, uvést státníka do stavu kolmého klidu. Přitom se uvolnil hřebík, obraz spadl na podlahu a sklo se rozbilo. Tak to vysvětlil paní učitelce a řekl jí, že dá státníka na svoje náklady znovu zasklít.

Zasklení státníka stojí u nás deset korun. To není příliš. Ale cestou od skleněře neodolal a zahrál si na pláčku fotbal. Aby mu státník nepřekážel ve hře, postavil jej ke zdi do trávy. Branka to nebyla, jenom roh, ale státník tu chybu odnesl. Míč rozbil sklo a co horšího, prohrál podobu. Od té doby začaly starosti a trvají dosud. Poškozeného státníka má schovaného ve sklepě vedle uhlí, už ví, zač takový státník stojí, ale v papírnic-tví takového státníka zrovna nemají na skladě.

Začal číst noviny od první stránky. To dřív nedělal. Zajímá se o vše, co souvisí se státníkem. Neujde mu ani řádka. Říkám si, že nabyl ke státníkovi přímý vztah.

A tak ten chlapec žije mezi námi, má velké starosti, šetří potřebný obnos a my se k němu chováme s vybranou jemností a tichým porozuměním.

Jak se sluší a patří, když jde o chlapce a o státníka.

LL č. 3, 14. března 1968

KRESBA VL. JIŘANKA

Vilém Prečan

Je čas mluvit o Slovensku

I. SKONCOVAT S JEDNÍM TABU

Problematika uspořádání státoprávních vztahů mezi Čechy a Slováky patřila v uplynulých dvaceti letech k těm oblastem publicistiky a veřejného života vůbec, kde platilo nejtvrdí tabu vůči všem jiným názorům a návrhům, než byly ony oficiálnější. Nejméně třináct let z oněch dvaceti bylo vyplněno neustále se opakujícími vlnami boje proti tak zvanému slovenskému buržoaznímu nacionalismu. Koncem padesátých let se vylučovalo z Komunistické strany Slovenska nejen za požadavek revize politického procesu z dubna 1954 (Husák, Novomeský a spol.), ale i za to, že ve vzrušené diskusi po XX. sjezdu KSSS někteří odvážně připomněli ustanovení VI. hlavy Košického vládního programu z dubna 1945 a položili otázku, zda současné postavení slovenského národa není v příliš okatém rozporu s principy, na nichž se poválečné Československo začalo budovat.

A ještě v roce 1963, kdy se po krátkou dobu opět velmi adresně a kriticky hovořilo o tak zvaném kultu osobnosti (to je byrokraticokentralistické praxi socialismu), přišel jeden přední historik málem o stranickou legitimaci za elaborát, ve kterém — posuzováno dnes — nebyl ani tak radikální: porovnal teoretické principy sovětské ústavy o právech jednotlivých sovětských republik a zejména zásady národnostních vztahů v Ruské federaci s ústavními zásadami československými, zabýval se československou praxí v národnostní politice a položil několik otázek, týkajících se slovenských národně politických práv.

V téže době, kdy byl tvrdě potlačován každý i střízlivý hlas a návrh, rozšiřovala se na Slovensku mezi lidem — div ne jako ilegální literatura — pracně opisovaná VI. kapitola Košického vládního programu a současně s tím elaborát studijní skupiny národně socialistické strany z roku 1947, který byl tehdy publikován v jedné historické publikaci. Byl zajímavý tím, že obsahoval návrhy, jak asimilovat slovenský národ s českým, jak podlomit existenci samostatné slovenské politiky a poskytoval paralely k současné praxi pražského centralismu.

Mohlo by se zdát, že chci vyprávět anekdotické příběhy z dávnověkých dějin socialismu.

Nic takového. Chtěl jsem jen připomenout, že tabu vyřčené v uvedené oblasti nebylo odvoláno ani v dobách, kdy se mohlo — byť nakrátko a pokud se od kritiky jednotlivosti nepřešlo ke kritice systému — otevřeně hovořit takřka o všem. Bylo to paradoxní — všude došlo k „deformacím“ (v hospodářství, v zemědělství, v zahraničním obchodě, ve vztahu státu a občana, při porušování demokratických práv — a bylo dovoleno o nich hovořit), jen v jednom jediném jako